

lönbség, magyar és magyar kimondás közt noha létezik, de nem oly élénk, oly kézzelfogható, mint p. o. német szomszédinknál, 's épen azért is tán szokottabb egy bécsinek magáévá tenni a' dresdai kimondást, mint teszem egy palócznak a' kolosvárit, vagy debreczenit. Mert e' német dialectusok között a' különbség felette nagy lévén, a' színész kénytelennek érzi magát, studiumává tenni a' kimondást. 'S e' feladat' csomója oly felette nehéz, oly türedelem-próbáló, hogy azt ritka színész szokta tökéletesen feloldani. Magam voltam jelen, midőn egy bécsi születésű igen művelt, igen jeles egy nő lépe fel a' bécsi udvari színpadra, három egymás után következett próba-szerepekben. *Dlle Sicard* előbb igen jeles énekesnéje a' madridi és lisaboni színházaknak, hangja később meggyengülvén, jeles színi tulajdonait színészetre fordítandó, anyavárosába visszatért, tehetségeit az udvari színpadon megkisírtendő. És nem tetszett Pedig formája igen érdekes, tartása mozdulati báj-és felségtelljesek, hangja erős, esengő, 's tragikumra alkalmas, pártfogása hatalmas, és imádói számosak. Mindhiában; kimondása nem tetszett; nem elégítette az ki a' földszin' hallgatóságának finom hallását. 'S pedig több hónapokig tanult ám szavallni a' német szín-művészek' legjelesbjeinek egyikétől, ama' híres *Adambergertől*: mielőtt fel mert volna lépni az udvari deszkákra épen azon színészné, ki mind énekével, mind játékával Europa' nagyobb színhallgatóságainak néhányait gyönyörködtetni már értette. — A' magyar színész, újra ismétlem, nem igen gyanítva nagy különbséget kimondás és kimondás között, nemis teszi azt fejtörő studiumává. Ritkának jut eszébe levetkezni szülőhelyének sajtáságos szóejtéséből; 's innen a' fülsértő tarkaság kimondásban. Innen szükségessége annak, mi szerint elhatározottan kimondassék, melylyik a' legjobb magyar kimondás?

Továbbá igen lényeges kívánat a' színész' beszédeben a' fesztelen természetesség és folyamasság, melly minthogy igen is öszzevág a' szavallás' helyességével, e' rokonos tárgyokról, öszvesen beszélgetünk. Színészeink — a' férfiakat értem — e' tekintetben meg lehetőszen állanak. Vannak közöttük, kik szép, férfias hangon, érthetőleg és természetesen adják elő az író' gondolatait. Kik, ahhoz képest, hogy azt tán *ex professo* nem igen tanulták, elég jól szavallanak. Kik

helyesen intonálnak, illően kimélik a' szebb momentumokat, szóval olyanok, kiket ha a' tökélyes művészi nevezettel czimezni még nem lehet is: de kiket igen örömet hallunk; és a' német színészek' jobbjaival megmérkőztethetünk. Azonban ezen jelesbeinknél is kitészik az, miképen náluk az előleges studium' hiányát, a' húzamos műgondot természetes talentum, velek született ritka ügyesség és izzó gyakorlat pótolják ki.

(Folytatása következik.)

A' RÉGI GÁLOK' VALLÁSA.

N E Y - T Ö L .

(Folytatás.)

IV.

Azon istenek közül, mellyeket a' gálok imádtak, egyik vala Jupiter, vagy is oly egy istenség, mellyet szint azon erőkkal 's tulajdonokkal birni hívének milyeneket a' görögök és rómaiak az ő Jupiteröknek tulajdonítanak. Ezt egy cserfának jelképe alatt imádták. Párisban találtak néhány követ, mellyen Jupiter vagy is Jovisnak alakja van bevésve. Abrázol egy koros férfit, tömött kerek kecskeszakállal millyet t. i. a' Gálok és Németek viseltek — egyik kezében dárdát a' másikban villámot tartva, meztelen mellel és karokkal. A' gálok is valamint a' rómaiak hatalmának különbféle hatásáról vagy tiszteltetése helyeiről többféle névvel nevezék. Van náluk egy Jupiter Taran és Penin. Tarannak neve csak csonkítva találtatik az említett párisi köveken, és származása hihetőleg az volt, hogy a' gálok a' dörgést taramo vagy taran-nak nevezék, 's így a' dörgő istent jelenti, és szint' az, mi a' németeknél Thor volt. — A' penini Jupitert a' hegylakó gálok tisztelék. A' havasok gál nyelven magosságuk miatt Penineknek hívtak, mert kelta nyelven *Pen* főt, ormot jelent. — Egy oszlopon, melly a' kis Bernard hegyén álla, találtatott Peninről szóló fölírás. Az oszlopon álló kép maga fiatal ruhátlan férfit ábrázola, a' fölírás ez volt: *Lucius Lucilius Deo Penino optimo maximo donum dedit.* Azt hiszik hogy felső Németországban is ismeretessé lett ezen istenség, 's hogy tiszteletére a' csütörtököt Penin napjának (Penstag) nevezék. —

Mars istent is imádták a' gálok, sőt ugy látszik, hogy ez állott nálok legnagyobb tiszteletben, 's hogy ezt tarták nemzetök leghatalmasb védelmezőjének. — Ennek ígérték minden zsákmányt, mielőtt csatába ereszkedének, 's némelyek szerint azon esetre ha az ütközetben elhunynának, őt nevezék ki örökösüknek. Ha győzedelmesen tértek vissza, Marsnak áldozák a' fogoly elleneket 's marhájokat; de a' többi elfoglalt jószág bizonyos helyen egy halomba rakatott, 's olly szentnek tartaték, hogy senki sem merészle ahhoz csak nyulni is; 's ha mégis lopás történt volna, az a' legkínosabb halállal büntetteték. Caesar több városban akadt illy szentnemű zsákmány egész halmaira; mit ő mindazáltal minden aggódás nélkül elrablott. — Eleinte Mars egy kardnak jelképe alatt tiszteltetett, utóbb a' rómaiakkal szorosabb ismeretségnél fogva római bajnok alakjában kópjával és pajzsával ábrázoltaték. Ezen alakban Camulus melléknevet kapott; 's hogy e' nevezet valóban gál volt légyen, erősen állítatik több írótól, ámbár értelmét ki nem találhatják. Azt hiszik mindazáltal, hogy a' kelta kammawulaisból huzatott össze, melly harezriadást jelentsen. Mert *kammaw*n csatát jelent, *lais* pedig szózatot; — 's azt vélik, hogy az utánzó római szapora kimondás által Camulus lett belőle. — Mennyire tudák a' Druidok a' vallás befolyását a' gálok hadi életökre is kiterjeszteni bizonyítja az, hogy a' hadistennek minden zsákmányt ajánlva, ez által egy új célra is vezetteték a' gál, a' diadal dicsőségének érzete fölébreszteték benne, minél fogva kétszerezett bátorsággal vívott, 's győzvén, készen engedé a' zsákmányt a' Druidnak mint az isten szolgájának; maga pedig megelégedett ellenségeinek fejzeivel. Ugyan is Diodorus és Strabo azt írják, hogy leölt elleneik fejzeit Iovaiik nyaka körül akaszták. Valami előkelő ellennek fejét pedig czedrusolajjal bekenék, hogy a' rothadásnak ellent álljon, szekrénybe tevék, 's utódjaiknak hagyák örökségül mint vitézségök jelét. Illy fejek nagy becsben voltak, vendégeknek és barátoknak mutattattak; 's ha a' megöltnek rokoni anyyi aranyot ígérének is, mennyit a' fej nyom! a' gál nem adá, 's nagyobbra becsülé a' holt főt. — Még említést érdemel, hogy a' fenn leirt Taran neve alatt némely tudósok nem Jupitert hanem Mars-t akarják érteni, azért, mivel a' gálok, ha csata előtt vagy győzedelem után a' hadistent imádták, pajzszaikkal dörgö-

zajt ütöttek, — 's hogy így ezennemű dörgésről nyerte légyen nevezetét. —

Apollót is nagyon tisztelék a' gálok, minthogy a' gyógyászat istene volt. Némelyek azt tartják, hogy Toulouseban egy nagy 's gyönyörű templom volt neki szentelve. Aquileja lakosai Apollót választák védistenöknek, 's Belenus név alatt tisztelék. Ennek bizonyosságául ugyan nem elegendők a' fölírások, melyeket Aquileja lakosi ezen istenségnek készítettek, mert ugy azt kellene következtetni, hogy más több helyek is Belenust mint védistent tisztelék, minthogy több neki szentelt oltár találtatott egyéb városokban is: de egy hiteles tanú Herodianus, erről világosan szól: hogy midőn 238ban Maximinus császár Aquileját ostromlá, a' lakosok nem akarák a' helyet föladni, mivel Belin védistenök segítségébe biztak, — 's ez Apollo volt. — Némely tudósok szerint a' gálok Apollót az érczek 's főleg a' vas istenségeként is tisztelék, a' honnét is leginkább olly tartományokban emeltettek neki oltárok, kol vasbányák voltak, u. m. Noricumban, a' júli havasokban, hol Aquileja feküdt, Gasconeban 's t. *Fonti Beleno* fölírás is találtatik, — mi alatt hihetőleg értetik, hogy Belin a' vasas savanyúvizek istene is volt Ezek bizonyításául még az is hozatik fel, hogy a' britt nyelven balain még most is vasat jelent. — Főlebb említettük, hogy Belino mint a' gyógyászat istensége tisztelteték. E' két fő eszme: a' gyógyászat, 's hogy némely növények gyógyerővel bírnak, — és a' vas, 's hogy ez is orvosló hatással bír, — szülé azt, hogy ezen istenségnek egy növénynevet szenteltek, nevérol Belinucianak nevezett, melyet a' rómaiak szinte Apollóruól Apollinarisnak hívtak. 'S azt állítják némelyek, hogy azon kelta szótól, származott légyen e' fűnek spanyol neve Veleno, sőt magyar nevezete is: Beléndek, melyet ők mindazáltal csak imigy írnak: Belend. — Még az is említetik, hogy a' gálok ennek levével nyilaikat mérgezcék meg, ha szarvas-vadászatra mentek, azt hívök hogy e' gyöngé 's nem igen ártalmas méreg husát puhábbá 's izletesbbé teszi. — Jupiternél említettük, hogy a' hegyes tájakon Penint imádták, — így Apollót is a' hegylakók Peninnek nevezék. Ugy vélekednek némelyek, hogy még Dolichen nevet is viselt, de azt nem lehet bizonyítani: valljon Apolló vagy más istenségnek volt légyen-e a' neve. A' név magában ho-

mályos, — 's ellenmondásba keveredünk ha a' görög *δοξίσις* szótól akarjuk származtatni, melly bizonyos mért teret a' versenypályán jelent, mert semmi említés sem találta, hogy Apolló a' gálornál illyes nyilvános gyakorlatok elükkének tartatott volna. —

Mercurius istennek a' legnagyobb külső tiszteletet szentelék a' gálok, ennek templomokat és oltárokat állítottak 's képszo brokat is említ Caesar. 'S míg a' többi istenségek közül majd egyiket majd másikat tisztelék inkább valami város, vagy népág, Mercurius közönségesen mindenütt imádatott az egész országban; mert őt tarták a' kereskedés, a' mesterség, művészet és tudomány, utak és utazók istenének. Közönségesen úgy tartják, hogy Teutat név alatt tisztelék, mindazáltal ez nincs eléggé bebizonyítva, mivel mások ismét a' Teutat nevezet alatt Mars-t akarják érteni. Annyi bizonyos hogy a' szó kelta eredetű, mivel Lactantius szerint a' kelták Theut istent imádnak. Mercur Plutus-sal is feleseréltetett, mert ő egyszermind a' gazdagság istenekint tisztelték, mi természetesen folyt azon főeszméből, hogy a' kereskedés védistene. Némelyek azt állítják, hogy a' gálok Herkulest imádnak mint az ékesszólás istenét Ogmius név alatt. De mások szerint épen ezen Ogmius volt Mercurius neve, mert néha ez mint egy öreg férfiú ábrázolják, ivvel, puzdrával, buzogánnyal és orozlánbőrrel, körülvéve sok embertől, kiknek fülei nyelvhez vannak lánczolva. — 'S mivel kelta nyelven Oga vagy Ogum tudományt tesz, sőt ma is ír-nyelven Ogum titkos tudományos írásmódot jelent, tehát Ogmius vagy a' tudós Herculest vagy a' tudós Mercuriust jelenti. — Találtak még Mercurius ábrázolva, ruhátlan és szakáltalan a' szárnyas kalappal, 's körülkigyózott bottal; néha erszény van egyik kezében, 's másikában a' bőségszarva, lábain szárnyak, 's kalapja felett félhold. De ebbeli ábrázolását, világos, hogy a' rómaiaktól vevék, — a' mint utóbb más istenségek tiszteltetését is azoktól elfogadják.

Némelyek Esust vagy Hesus-t tartják a' legfőbb istenségnek, 's hogy ennek tiszteletéül történtek a' kegyetlen ember áldozatok. — Lactantius, 's már Nero alatt Lucanus emlékezik erről, de Caesarnál Hesusnak nyomát sem lelmi. De Caesar egyáltalában, nem kelta hanem római nevezettel bélyegzi a' gálok istenségeit: vagy, hogy nem tudta gál neveiket, vagy,

hogy a' rómaiaknak világos fogalmat akara adni gál-istenekről, 's azért az ezeknek tulajdonított hatalom hasonlóságáról a' római istenekével, a' hasonló nevezet által azt egészen ki akara fejezni. — Azt hiszik némelyek, hogy Hesus volt légyen azon istenség, mellyet a' cserfa jelképében imádtak. Ugyan is e' cserfa a' legfőbb isten jelképe vala; és sokan úgy vélekednek, hogy a' Druidok e' fő isten alatt az igaz istent értették, 's hogy kisebb isteni lények imádatát és képeik tisztelését csak türték volna a' nép között. De ezen legfelsőbb lényről mint igaz istenről fogalom világos ellenmondásban áll mind a' Druidoknak saját kegyetlen áldozatival, mind a' nép között is mind inkább elhatalmasodott embertelen éktelen szokásokkal; mert az igaz istenről fogalom, ha az egyszer szívünk mélyeiben gyökeret vert, olly valami fenséges és szentséggel teljes, hogy minden aljas 's az emberi szelidebb természet ellen vivó cselekvést, főleg vallási tekintetben, önkényt kizár. — Esus neve alatt sokan Marst értik; de e' nevezet' szónyomozásában olly annyira meg nem egyeznek a' tudósok, hogy épen véleményeik hozzák a' dolgot zavarba; 's habár a' nevezet' értelmét és jelentését ki is találnók az által, az istenség mivoltáról azonban még sem nyerünk legkisebb felvilágosulást. — Ugyan is egyik rész állítja a' kelta *Dheo* szó megesonkitásából származott volna, mivel a' kelták *dh* hangot gyöngé sziszegéssel majd mint az angol *th*, mondották ki, 's hogy ez utóbb épen *s* hanggá változott; 's pedig azért származott ebből, mivel kelta nyelven *dha* annyit jelenté mint jó, sőt arra is terjed vélekedésök, hogy ezen *dheo*-ból csináltak volt alkalmasint a' görögök is a' *theos*-t és *zeus*-t, 's a' rómaiak *deus*-t. A' másik rész azt veszi fel, hogy a' gálok a' nagyon tisztelt cserfa gyimbert mindent gyógyítónak hitték; mivel pedig britt 's armorika nyelven *jach* orvoslót, *jechid* egészséget tesz, a' kelták pedig az *a* hangot mint *e*, a' *ch*-t mint *s* hangot mondák ki, a' *j* elhagyásával lett belőle Esus. — Nincs nevetségesebb dolog mint mikor két ellenkező véleményt két párt véd mindenféle okokkal 's midőn végre a' diadal büszke érzetével hallgat el mind egyik, csak azon látják magokat, hogy nem tudnak többet, mint mi előtt a' vitát kezdék. —

(Folytatása következik.)